

РОЗВИТОК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто сутність поняття «професіоналізм»; проаналізовано останні дослідження які висвітлюють проблему формування професіоналізму та акмеологічної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів; узагальнено результати дослідження ставлення вихователів дошкільних навчальних закладів до своєї професійної діяльності та прагнення до підвищення свого професійного рівня.

Ключові слова: професіоналізм, вихователь дошкільного навчального закладу, акмеологічна компетентність, післядипломна педагогічна освіта.

Постановка проблеми. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, стрімкий розвиток інформаційних технологій, і в той же час зростання ролі особистісних цінностей, підвищення уваги до процесів соціалізації та індивідуалізації розвитку особистості висувають нові вимоги до діяльності педагогів-вихователів в системі дошкільного виховання.

Держава потребує вихователів-професіоналів, які б з одного боку, орієнтувалися в інноваціях психолого-педагогічної науки, володіли різноманітними технологіями виховання і розвитку дітей, з іншого – були здатні до саморозвитку, самовдосконалення, адаптації до швидкоплинних змін у професійній діяльності.

Нажаль, науковці констатують, що одна з проблем яка на сьогодні суттєво ускладнює здійснення реформ в сфері дошкільної освіти є найнижча, серед інших освітніх ланок, кваліфікація педагогічних працівників. Так, за

даними Національної доповіді Україні, вищу освіту має лише 46 % педагогів дошкільних навчальних закладів. Для порівняння, серед вчителів початкових класів цей показник складає 80,5 %. Кількість вихователів зі стажем роботи понад 15-20 років значно перевищує кількість молодих спеціалістів та спеціалістів зі сажем роботи до 10 років [6]. Таким чином, у системі педагогічної освіти набувають актуальності проблеми саморозвитку та професійного зростання особистості педагога.

Аналіз цілого ряду психолого-педагогічних досліджень показав, що професіоналізм особистості не може бути сформований лише в процесі отримання базової професійної освіти. Його формування і розвиток відбувається в процесі всієї професійної діяльності людини. Це підтверджено дослідженнями психологів, зокрема А.К. Маркова, Н.В. Кузьміна С.О. Дружилов, якими доведено, що професійний розвиток зрілої особистості пов'язаний з реалізацією особистісного потенціалу в процесі професійної діяльності.

Створення умов для професійного розвитку педагога розглядається як основне завдання післядипломної педагогічної освіти. Метою післядипломної, як зазначено у Проекті положення «Про післядипломну освіту у сфері вищої освіти України», є задоволення індивідуальних потреб фахівців у особистому та професійному зростанні, підвищення їх конкурентоспроможності [8]. Нажаль, цей документ так і залишився «проектом», а вирішенням проблем оновлення та удосконалення форм і змісту післядипломної освіти займаються лише педагоги цієї освітянської ланки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про наявність ґрунтовних наукових досліджень щодо досягнення вершин професійної майстерності, професіоналізму педагогічних працівників, як фактора який впливає на конкурентоспроможність педагога в процесі вирішення завдань професійної діяльності. Так, теоретичні та методичні аспекти формування та використання кадрового потенціалу та його розвитку в рамках освіти

протягом життя розглядали І.Д. Бех, М.Б. Євтух, І.А. Зязюн, В.Г. Кремінь С.У. Кузьменко, В.О. Огнев'юк, В.М. Олійник, С.О. Сисоєва та інші автори.

Особливої актуальності для наших подальших досліджень набувають праці присвячені проблемам формування та розвитку професійної компетентності педагогів дошкільного профілю, зокрема Л.Г. Семушеної яка розглянула професійний розвиток та основні функції вихователя дошкільного навчального закладу; Н.В. Гавгиш, О.Г. Сушенко розробили модель професійно компетентнісного фахівця дошкільної освіти; праці Г.О. Люблінської, С.Є. Кулачківської, О. Ладивір присвячені педагогічній майстерності вихователя дошкільного навчального закладу та умовами її формування. Про особливу роль щодо формування готовності майбутнього вихователя до професійного розвитку в своїх працях наголошують Є.О. Панько, Л.О. Маркіна.

Нажаль, аналіз останніх досліджень і публікацій дав можливість пересвідчитися в тому, що проблемам розвитку професіоналізму вихователів дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної освіти не достатньо приділяється уваги, що обумовило актуальність даної статті.

Метою статті є визначення сутності поняття «професіоналізм» та особливостей формування акмеологічної компетентності вихователів дошкільного профілю. Розкриття мети статті зумовило необхідність вирішення таких **завдань**: здійснити аналіз останніх досліджень і публікацій щодо проблем формування професіоналізму та акмеологічної компетентності вихователів дошкільних навчальних, узагальнити та зробити висновки щодо результатів дослідження ставлення вихователів дошкільних навчальних закладів до своєї професійної діяльності та прагнення до підвищення свого професійного рівня.

Виклад основного матеріалу. За визначенням, С.У. Гончаренка, професіоналізм – є якісною характеристикою суб'єкта діяльності, яка відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність різноманітність ефективних професійних навичок і умінь, володіння сучасними алгоритмами

і способами розв'язання психологічних задач, що дає можливість здійснювати діяльність з високою продуктивністю є джерелом потенціального розвитку держави і суспільства [3].

З позиції професійної освіти, професіоналізм – це високий рівень підготовленості до виконання задач професійної діяльності. Професіоналізм дає можливість досягти значних кількісних та якісних результатів праці при менших затратах фізичних та інтелектуальних зусиль [2].

Фахівцями економіки та управління персоналом професіоналізм розглядається як – якісна характеристика суб'єкта діяльності, що відображає високу професійну кваліфікацію та компетентність, різноманітність ефективних професійних навичок, та умінь, володіння сучасними алгоритмами вирішення та способами вирішення професійних задач, що дозволяє здійснювати діяльність з високою продуктивністю[9].

На думку А.О. Реана професіоналізм це висока майстерність, глибоке володіння професією, якісне професійне виконання, придбане в процесі навчання та практичної діяльності. На його думку, професіоналізм проявляється у поєднанні в одній професії цілого комплексу спеціальних знань та трудових функцій, а також у розширенні видів діяльності. Дослідник наголошує на тому, що головне в цьому процесі не об'єм засвоєної інформації, а вміння творчо її використовувати, знаходити її засвоювати та використовувати в практичній діяльності.

Цікавим для нашого дослідження є думка О.О. Лози. Здійснюючи психологічний аналіз, автор доходить висновку, що феномен професіоналізму відображає і водночас, сприяє руху особистості у напрямку удосконалення. На думку дослідника, таке удосконалення спрямоване як на самого себе так і на інших людей воно виступає тією метою яку повинна прагнути досягти людина і яка передбачає розвиток притаманних їй талантів.

Таким чином, в загальній проблематиці наукових досліджень розвитку особистості, особистісно-професійному розвитку належить особливе місце. Вивченням професіоналізму як вищої ступеня розвитку людини займається

наука «акмеологія» (від давньогрецького акме - вищий ступінь, вершина) В якості предмета ця наука визначає закономірності, психологічні механізми, умови і фактори, що сприяють прогресивному розвитку зрілої особистості та її високим професійним досягненням (Є.М.Богданов, В.Г.Зазикін)

Акмеологією проблема розвитку особистості до рівня професіоналізму розглядається з позиції принципів активності та суб'єктивності які відображають прагнення особистості до самоорганізації. (Г.М.Андрєєва, Л.І.Анциферова, О.М.Леонтєв)

Коментуючи розвиток професіоналізму з акмеологічної точки зору, А.О. Деркач вказує, що це процес та результат системних перетворень особистості, що розвивається. За змістом розвиток професіоналізму розглядається як розширення суб'єктивного простору особистості, професійного та морального збагачення. Процесуально він має системний характер, і відбувається у зв'язку з розвитком підсистем професіоналізму діяльності та особистості а саме нормативної регуляції, мотивації, яка впливає на саморозвиток та професійні досягнення, рефлексивної самоорганізації а також розкритті творчого потенціалу особистості [4].

Науковець В.Г. Зазикін вказує на наявність певних особливостей і якостей які не залежать від специфіки професійної діяльності і разом з тим забезпечують високу ефективність та стабільність діяльності. На його думку, людина, як активна учасниця акме-орієнтованого процесу, проявляється в здатності будувати свій поступальний розвиток в різних сферах життєдіяльності, вона має можливість якомога повніше реалізувати свій потенціал, що виражено в акмеологічній компетентності.

Маркова А.К. вказує на наявність професійно важливих психологічних якостей людини, що сприяють ефективному виконанню діяльності і розвитку людини в процесі праці та психологічні показники, які перешкоджають цим процесам. Розглядаючи структурні компоненти професіоналізму, науковець вказує на визначальне значення в структурі професіоналізму не лише процесуальних компетентностей а й мотивації, установок, бачення соціальної

значимості Я-концепція та таке інше. Всі ці характеристики складають таку якість особистості, як «акмеологічна компетентність» [5].

Акмеологічну компетентність розглядають, як інтегральну особистісно-діяльнісну якість зрілої особистості, яка сприяє ефективному вирішенню задач і проблем в області самоактуалізації, самовдосконалення, здібність будувати свій поступальний професійний розвиток (Ю.С.Артемова, А.К.Маркова, С.В. Марков та інші.).

Інноваційні процеси в освіті викликають зміну вимог до професійних якостей педагогів. Важливими, в цьому сенсі, стають: спроможність відповідати сучасним умовам та можливість адекватно реагувати на виклики суспільства. З огляду на це професіоналізм педагога трактується як здатність передбачати перебіг педагогічних процесів, їх наслідки враховуючи при цьому вплив багатьох обставин, умов та конкретних чинників[7].

Л.М. Кідіна Професіоналізм вихователя дошкільного навчального закладу є інтегративним особистісним утворенням на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють його готовність до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації. Професійна компетентність вихователя не має вузько професійних меж, оскільки від нього вимагається постійне осмислення розмаїття соціальних, психологічних, педагогічних та інших проблем, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу дошкільного навчального закладу [10].

Дослідники в галузі підготовки майбутніх педагогів, зокрема Л.П. Загородня, Г.В. Беленська, О.О. Дронова, В.Є. Банера, сходяться в думці про те, що педагогічний вищий навчальний заклад повинен спрямовувати зусилля на формування вихователя орієнтованого на всебічний та професійний саморозвиток, здатного до всебічного розвитку особистості дитини в руслі основних теоретичних установок сучасної концепції дошкільної виховання, готовою творчо реалізувати себе в закладах дошкільної освіти.

Визначається рівень спеціаліста який характеризується відповідним рівнем професійно-педагогічних знань, умінь, навичок які забезпечують успішність у виконанні професійно педагогічних функцій є результатом професійно педагогічної підготовки.

Шлях від спеціаліста до професіонала педагог проходить в процесі вирішення задач професійної діяльності та саморозвитку, самовдосконалення. Постійний пошук шляхів та засобів виховання вимагає від нього постійного удосконалення. Так Р.С. Буре вказує ,що в прагненні до самовдосконалення криється шлях до професійного зростання. «І шлях цей не має кінця: той хто вважає, що досяг вершин майстерності, перестає рухатись вперед. Вихователь який на працює над собою, виснажується, втрачає здатність працювати з дітьми не зважаючи на великий досвід» [1].

Проаналізовані дослідження доводять, що професіонала, серед інших властивостей, характеризує позитивне ставлення до своєї діяльності, прагнення до самовдосконалення володіння методами об'єктивної самооцінки своєї професійної діяльності. Одним із завдань нашого дослідження було виявлення ставлення вихователів дошкільних навчальних закладів до своєї професійної діяльності та прагнення до підвищення свого професійного рівня. Для цього була розроблена анкета до якої було включено три групи питань: 1) питання пов'язані з'ясуванням ставлення вихователів до своєї професійної діяльності, визначення основних мотивів вибору професії; 2) питання щодо виявлення рівня сформованості потреби у професійному розвитку та самовдосконалення, способах його досягнення; 3) питання орієнтовані на виявлення деяких аспектів аналізу та самоаналізу професійної діяльності.

За анкетною протягом 2012-2013 рр. було опитано 186 слухачів курсів підвищення кваліфікацій вихователів дошкільних навчальних закладів м. Києва.

Для визначення ставлення до професії було запропоновано виділити фактори які приваблюють та спонукають до роботи вихователем

дошкільного закладу. Так 89% опитуваних обрали «любов до дітей», 70% вказують на можливість бачити результати своєї праці та на творчих характер професії понад 40% вважають цю професію своїм покликанням. Хоча простежуються і більш прагматичні погляди, але слід зазначити, що значна кількість вихователів до привабливих факторів відносять можливість бути зі соєю дитиною та зручний графік роботи (31% та 28% відповідно).

Усвідомлюють потребу у професійному вдосконаленні - 89% опитуваних. 10% не виявляють такої потреби, нажаль серед них зустрічаються вихователі з стажем роботи менше 10 років

При визначенні пріоритетних форм підвищення свого професійного рівня опитувані педагоги частіше обирають ознайомлення та вивчення науково методичної літератури та періодичних видань. Лише 13% вказало відсутність такої регулярної можливості, до того ж, переважно пов'язують це з браком часу. При виборі методичної літератури вихователі надають перевагу практичним розробкам навчально-виховних заходів та планування.

Значне місце у своєму професійному розвитку відводиться методичній роботі в закладах та навчання на курсах підвищення кваліфікації в інституті післядипломної педагогічної освіти 48% а також спілкування з колегами – 46%.

Кількісно-якісний аналіз відповідей на питання щодо самоаналізу професійної діяльності вказують, що переважна більшість вихователів в її оцінці покладаються на думку колег – 54% та батьків вихованців – 39%, отже пріоритетною для них є оцінка оточуючих. До самооцінки з визначенням перспектив вдаються лише 30% педагогів, 23% серед пріоритетних способів вказують самозвіт до атестації. Цікава тенденція виявлена в ході анкетування: 13% педагогів серед форм самооцінки вказали заповнення щоденника спостережень хоча він не входить до переліку обов'язкової документації

В процесі опитування виявлено, що самоаналіз професійної діяльності вихователями здійснюється на основі суб'єктивного ставлення. Часто

вихователям складно визначити конкретні проблеми, що виникають у процесі професійної діяльності, та їх причини.

Переважає більшість вихователів проявляє позитивне ставлення до своєї професійної діяльності, прагне в ній до реалізації свого творчого потенціалу.

На процес самовдосконалення вихователя та професійного зростання суттєво впливає педагогічне середовище, можливість ефективного професійного спілкування. Значне місце у самоосвітній діяльності займає вивчення науково-методичної літератури але зміст такої літератури рідко стосується особливостей професійного розвитку, самоаналізу професійної діяльності тощо. В питаннях самоаналізу та саморозвитку вихователі частіше дошкільних навчальних закладів покладаються на інтуїцію та попередній досвід.

Викладене вище дає підстави зробити певні **висновки**.

1. Аналіз психолого-педагогічних джерел нажалі свідчить що система післядипломної освіти не достатньо приділяє уваги розширенню поінформованості, що стосуються способів прогресивного саморозвитку.

2. Розвиток професіоналізму особистості педагога відбувається в процесі професійної діяльності та залежить від багатьох факторів одним з яких є акмеологічна компетентність яка забезпечує ефективність цього розвитку.

3. За результатами дослідження щодо ставлення вихователів дошкільних навчальних закладів до своєї професійної діяльності та прагнення до підвищення свого професійного рівня дає підстави стверджувати, що респонденти продемонстрували прагнення до вдосконалення свого професійного рівня але відмічається не системний характер використання способів та організації діяльності в цьому напрямку. Проблеми з визначенням напрямків та планування свого розвитку, орієнтація при оцінці своєї професійної діяльності лише на оцінку колег, керівництва та батьків своїх вихованців можуть свідчити про недостатню інформованість

вихователів про об'єктивні способи самооцінки та аналізу своєї професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буре Р.С. Островская Л.Ф. Воспитатель и дети: Пособие для воспитателя детского сада – М.: Просвещение. 1985. – 143с.
2. Вишнякова С.М. Профессиональное образование Словарь Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С.М. Вишнякова. – М. НМЦ СПО. 1999. – 538 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне : Волинський оберіг. 2011. – 552 с.
4. Деркач А.А. Акмеология в вопросах и ответах: Учеб. Пособ./ А.А.Деркач, Е.В.Селезнёва. – М. издательство Московского психолого-социального института; НПО «МОДЭК», 2007. – 248с.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма 1996 [Электронный ресурс] Режим доступа <http://www.zipsites.ru/psy/psylib/info>.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні/акад.пед.наук України; / за заг.ред.В.Г. Кременя. – К.: Пед.думка, 2011.- 304с.
7. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс И. П. Подласый / учеб. для студ.высш.учеб.заведений: в 2 кн. – М.: Гуманит. Изд.центр ВЛАДОС. 2001. – Кн.1
8. Положення про післядипломну освіту у сфері вищої освіти України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/messages/21618->
9. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. - 6-е изд., перераб. и доп. - М.: ИНФРА – М. 2008. – 512 с.

10. Кідіна Л.М. Формування фахових компетенцій майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу/ Л.М. Кадіна //Наукова скарбниця освіти Донеччини – № 1 (6)'2010. С – 69-75

Развитие профессионализма воспитателя дошкольного образовательного учреждения в системе последипломного педагогического образования

Аннотация . В статье рассмотрена сущность понятия « профессионализм» ; проанализированы последние исследования освещающих проблему формирования профессионализма и акмеологической компетентности воспитателей дошкольных учебных заведений; обобщены результаты исследования отношения воспитателей дошкольных учебных заведений к своей профессиональной деятельности и стремление к повышению своего профессионального уровня.

Ключевые слова: профессионализм, воспитатель детского сада, акмеологическая компетентность, последипломное педагогическое образование .

Professional development preschool teachers in the system of postgraduate education

Abstract. The article describes the essence of the concept of "professionalism" ; analyzes which highlight the problem of formation of professionalism and acmeological competence of pre-school teachers training; summarizes the results of research in pre-school teachers' attitude to their professional activity, their desire to improve their professional level.

Key words : professionalism, a pre-school teacher, acmeological competence, postgraduate education .

